

MARIA KIEDROWSKA

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

WYPŁACALNOŚĆ ZAKŁADU UBEZPIECZEŃ W ŚWIETLE REGULACJI PRAWA UBEZPIECZENIOWEGO

Wprowadzenie

Zakłady ubezpieczeń, podobnie jak banki, są zaliczane do instytucji najwyższego zaufania społecznego. Konieczność zachowania bezpieczeństwa finansowego, a tym samym zagwarantowania realności ochrony ubezpieczeniowej, powoduje, że w przepisach prawa ubezpieczeniowego wprowadzono szereg wymogów finansowych i kapitałowych, które muszą być spełnione przez ubezpieczycieli i to zarówno na etapie tworzenia, jak i dalszego ich funkcjonowania. Do podstawowych warunków należy zaliczyć między innymi:

- a) tworzenie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w wysokości gwarantującej wypłatę obecnych i przyszłych odszkodowań i świadczeń, jakie mogą wyniknąć z zawartych umów ubezpieczenia¹;
- b) posiadanie aktywów (głównie lokat), spełniających warunki określone w ustawie, w wysokości nie niższej niż wartość rezerw techniczno-ubezpieczeniowych w ujęciu brutto²;
- c) posiadanie dodatkowych środków własnych, które zapewnią wypłacalność, gdy wypłaty odszkodowań i świadczeń będą większe od utworzonych rezerw i aktywów stanowiących ich pokrycie.

---

¹ Por. Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej, DzU, nr 124, poz. 1151, z późn. zm., art. 151.

² Por. *ibidem*, art. 154 ust 1.

Informacje o wysokości rezerw techniczno-ubezpieceniowych, aktywów stanowiących ich pokrycie oraz nadwyżki (niedoboru) aktywów na pokrycie rezerw techniczno-ubezpieceniowych, a także o wysokości środków własnych, wielkości marginesu wypłacalności oraz nadwyżki (niedoboru) środków własnych na pokrycie marginesu wypłacalności, mają podstawowe znaczenie do oceny wypłacalności i wiarygodności zakładu ubezpieczeń. Informacje te są dostępne dla ubezpieczających, ponieważ stanowią element sprawozdania finansowego i podlegają publikacji.

Ujawnienia, o których mowa, są również składową kwartalnych i rocznych sprawozdań finansowych przekazywanych do komisji nadzoru finansowego³, gdzie podlegają szczegółowej analizie i kontroli.

Celem artykułu jest rozpatrzenie istoty i sposobów ustalania marginesu wypłacalności, kapitału gwarancyjnego oraz środków własnych na ich pokrycie, a także aktywów, które zgodnie z prawem ubezpieczeniowym mogą stanowić pokrycie rezerw techniczno-ubezpieceniowych. Wskazano ponadto na znaczenie tych wielkości przy ocenie wypłacalności zakładu ubezpieczeń.

1. Aktywa stanowiące pokrycie rezerw techniczno-ubezpieceniowych a wypłacalność zakładu ubezpieczeń

Jak już powiedziano, działalność zakładów ubezpieczeń, w tym także ich gospodarka finansowa, podlega prawnym ograniczeniom, które mają na celu zwiększenie bezpieczeństwa finansowego. Przejawem tego bezpieczeństwa jest wypłacalność zakładu ubezpieczeń rozumiana jako stan dynamicznej równowagi między aktywami a zobowiązaniami, wynikającymi z zawartych umów ubezpieczenia, oraz strumieniami pieniężnymi generowanymi przez te aktywa i zobowiązania. Stan ten gwarantuje wywiązywanie się przez zakład ze zobowiązań wobec ubezpieczonych, ubezpieczających lub uprawnionych z tytułu umów ubezpieczenia⁴.

---

³ Rozporządzenie Ministra Finansów z 15 marca 2005 r. w sprawie kwartalnych i dodatkowych rocznych sprawozdań finansowych i statystycznych zakładów ubezpieczeń, DzU, nr 51, poz. 465, z późn. zm.

⁴ Por. W. Bijak, *Praktyczne metody badania niewypłacalności zakładów ubezpieczeń*, Oficyna Wydawnicza SGH w Warszawie, Warszawa 2009, s. 22–26.

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe⁵ są podstawowym składnikiem pasywów bilansu zakładu ubezpieczeń. W zagregowanym bilansie zakładów ubezpieczeń na koniec 2008 roku rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe na udziale własnym stanowiły prawie 68% wartości pasywów. Konieczność tworzenia tych rezerw wynika ze specyfiki działalności ubezpieczeniowej, charakteryzującej się m.in. odwróconym cyklem świadczonych usług, niepewnością powstania niektórych kosztów czy długoterminowym charakterem zawieranych umów.

Obecnie zakłady ubezpieczeń mogą tworzyć: rezerwę składek, rezerwę na ryzyka niewygasłe, rezerwę na niewypłacone odszkodowania i świadczenia, w tym rezerwę na skapitalizowaną wartość rent, rezerwy na wyrównanie szkodości (ryzyka), rezerwę ubezpieczeń na życie, rezerwy ubezpieczeń na życie, gdy ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający, rezerwy na premie i rabaty dla ubezpieczonych, rezerwę na zwrot składek dla członków oraz inne rezerwy przewidziane w statucie ubezpieczyciela⁶.

Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe odzwierciedlają wartość bieżących i przyszłych zobowiązań wynikających z zawartych umów ubezpieczenia, stąd też niezwykle ważne jest ich poprawne obliczenie⁷. Konieczne jest również przeprowadzenie analizy adekwatności utworzonych rezerw do wartości zobowiązań i kosztów wynikających z zawartych umów.

Jednym z podstawowych warunków zachowania wypłacalności ubezpieczyciela jest posiadanie określonych rodzajów aktywów, spełniających dodatkowe warunki, w wysokości nie niższej niż wartość rezerw techniczno-ubezpieczeniowych brutto⁸. Aktywami stanowiącymi pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych są przede wszystkim lokaty zakładów ubezpieczeń, a także inne składniki aktywów, takie jak:

- należności, w tym od pośredników ubezpieczeniowych i od ubezpieczających, jeśli od dnia ich wymagalności nie minęły trzy miesiące, należności od reasekuratorów, należności od budżetu państwa,
- środki pieniężne zgromadzone na rachunku bankowym,
- środki trwałe, jeśli dokonuje się ich amortyzacji,

---

⁵ W zagregowanym bilansie zakładów ubezpieczeń na koniec 2008 roku rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe na udziale własnym stanowiły prawie 68% wartości pasywów.

⁶ Ustawa, *op.cit.*, art. 151 ust. 2.

⁷ Rezerwy te mogą być naliczane metodami: indywidualną, ryczałtową lub aktuarialną. Obliczenia rezerw powinien dokonywać aktuariusz (w dziale I) lub wydać opinię o ich prawidłowości (w dziale II).

⁸ Por. Ustawa, *op.cit.*, art. 154 ust 1.

- zarachowane odsetki i czynsze, aktywowane koszty akwizycji,
- udział reasekuratorów w rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych⁹.

Lokaty rezerw techniczno-ubezpieczeniowych mogą być dokonane m.in. w: papiery wartościowe emitowane, poręczone lub gwarantowane przez Skarb Państwa oraz organizacje międzynarodowe, których członkiem jest Rzeczpospolita Polska, obligacje emitowane lub poręczone przez jednostki samorządu terytorialnego lub związki jednostek samorządu terytorialnego gmin i innych podmiotów, nieruchomości lub ich części, z wyłączeniem wykorzystywanych na własne potrzeby, akcje, prawa do akcji, udziały, depozyty bankowe, pożyczki, w tym zabezpieczone hipotecznie lub przez instytucje finansowe, oraz pożyczki pod zastaw praw wynikających z umów ubezpieczenia na życie, jednostki uczestnictwa lub certyfikaty inwestycyjne w funduszach inwestycyjnych¹⁰.

Rozmiary niektórych rodzajów aktywów stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych są ograniczone, a ich wielkość nie powinna przekroczyć dozwolonego w prawie ubezpieczeniowym limitu wartości tych rezerw¹¹.

Przykładowe limity wartości aktywów w stosunku do wartości rezerw techniczno-ubezpieczeniowych zawarto w tabeli 1¹².

Aktywa stanowiące pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych powinny spełniać szereg dodatkowych warunków. Ustawodawca określa, że aktywa te powinny być:

- odpowiednio zróżnicowane i rozproszone, aby nie były związane z jednym rodzajem aktywów lub jednym podmiotem;
- wyrażone w walucie, w której ustalane są zobowiązania z umów ubezpieczenia, dla których tworzy się te rezerwy;
- wycenione z zachowaniem zasady ostrożności;
- termin wymagalności aktywów powinien odpowiadać terminowi wymagalności zobowiązań z umów ubezpieczeniowych.

Ważną miarą bezpieczeństwa finansowego zakładu ubezpieczeń i wypłacalności jest wskaźnik pokrycia rezerw, liczony jako stosunek aktywów stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych do rezerw tech-

⁹ Zgodnie z aktualnie obowiązującym układem bilansu udział reasekuratorów w rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych jest wykazywany w pasywach (ze znakiem minus).

¹⁰ Ustawa, *op.cit.*, art. 154 ust 6 zawiera pełen katalog lokat.

¹¹ Ograniczenia nie dotyczą aktywów stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych dla ubezpieczeń na życie, jeżeli ryzyko lokaty ponosi ubezpieczający (dział I grupa 3 ubezpieczeń).

¹² Ustawa, *op.cit.*, art. 155 ust 1 zawiera pełen katalog limitów.

niczno-ubezpieczeniowych. Wskaźnik ten powinien przybierać wartość powyżej 1 lub powyżej 100%.

Tabela 1

Limity wartości aktywów stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych (RT-U) w stosunku do wartości rezerw [%]

Limit aktywów w stosunku do wartości RT-U	Rodzaj aktywów stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych
40	Papiery wartościowe dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym, jednostki uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych
10	Dłużne papiery wartościowe o stałej kwocie dochodu i pożyczki zabezpieczone przez instytucje finansowe
10	Listy zastawne, udziały, akcje niedopuszczone do obrotu na rynku regulowanym i inne papiery wartościowe o stałej lub zmiennej stopie dochodu (udział zakładu ubezpieczeń w przedsiębiorstwie, które jest emitentem tych papierów wartościowych nie przekracza 10% jego kapitału podstawowego)
5	Papiery wartościowe jednego emitenta lub grupy emitentów powiązanych albo pożyczki jednego pożyczkobiorcy lub grupy pożyczkobiorców związanych ze sobą
5	Środki trwałe
3	Środki pieniężne
3	Zarachowane odsetki i czynsze
Łącznie 25	Należności od cedentów, reasekuratorów, ubezpieczających lub pośredników ubezpieczeniowych oraz udział reasekuratorów w rezerwach techniczno-ubezpieczeniowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ustawy, *op.cit.*, art. 155 ust 1.

W tabeli 2 zamieszczono zagregowane wartości aktywów stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych (A), rezerw techniczno-ubezpieczeniowych (RT-U) oraz wskaźnika pokrycia rezerw (A/RT-U) w zakładach ubezpieczeń ogółem, w dziale I i w dziale II w latach 2007–2009.

Z informacji przedstawionych w tabeli 2 wynika, że w analizowanym okresie aktywa stanowiące pokrycie rezerw były o 20% wyższe niż utworzone rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe. Wskaźnik pokrycia rezerw był wyższy w zakładach ubezpieczeń działu II (powyżej 150%) niż w zakładach działu I (107–112%). Wynika to, między innymi z tego, że udział rezerw w finansowaniu aktywów jest w zakładach działu I zdecydowanie większy niż w zakładach działu II¹³.

¹³ Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe na udziale własnym na dzień 31.12.2008 r. stanowiły w zakładach działu I 82% wartości pasywów, a w zakładach działu II – 45%.

Tabela 2

Aktywa na pokrycie rezerw, rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe brutto
i wskaźnik pokrycia rezerw w zakładach ubezpieczeń ogółem,
w dziale I i II w latach 2007–2009 w Polsce [mln zł]

	31.12.07	30.06.08	31.12.08	30.06.09	30.09.09
Ogółem					
A	108 582,55	115 417,55	118 560,59	119 200,63	123 091,36
RT-U	89 796,37	95 494,99	97 785,73	95 880,85	98,426,90
A/RT-U	120,92%	120,86%	121,25%	124,32%	125,06%
Dział I					
A	71 535,70	74 921,47	77 107,68	75 973,14	77 908,53
RT-U	65 724,83	69 750,95	71 004,33	67 703,40	69 076,96
A/RT-U	108,84%	107,41%	108,60%	112,21%	111,33%
Dział II					
A	37 046,85	40 496,08	41 452,91	43 227,48	45 182,83
RT-U	24 071,54	25 744,04	26 781,40	28 177,45	28 449,94
A/RT-U	153,90%	157,30%	154,78%	153,41%	158,82%

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Raportów o wypłacalności zakładów ubezpieczeń*, www.knf.gov.pl.

Z raportów Komisji Nadzoru Finansowego wynika, że w badanym okresie tylko jeden zakład ubezpieczeń działu II (na dzień 30.06.2009 roku) wykazywał niedobór aktywów na pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych. Niedobór wynosił zaledwie 0,74% wartości rezerw i miał charakter przejściowy.

2. Margines wypłacalności i kapitał gwarancyjny jako podstawa wyznaczania środków własnych

Działalność zakładu ubezpieczeń jest obciążona szczególnie dużym ryzykiem. Podstawowym jest ryzyko ubezpieczeniowe, wynikające między innymi ze zmienności szkodowości, gwałtownych zmian wielkości portfela umów ubezpieczeniowych, rozbieżności między rzeczywistymi odszkodowaniami a ich planami, nieadekwatności rezerw techniczno-ubezpieczeniowych. W prowadzonej działalności ubezpieczyciele są narażeni również na różne rodzaje ryzyka finansowego,

w tym: na ryzyko rynkowe (stóp procentowych, cen papierów wartościowych lub ryzyko walutowe), ryzyko kredytowe, ryzyko operacyjne czy wyłacalności.

Zgodnie z aktualnymi regulacjami prawa ubezpieczeniowego wielkością, która określa globalne dodatkowe ryzyko, na jakie jest narażony zakład ubezpieczeń ponad ponoszone ryzyko ubezpieczeniowe i ryzyko wynikające z normalnej działalności gospodarczej, jest margines wyłacalności.

Aby zwiększyć bezpieczeństwo finansowe zakłady ubezpieczeń muszą, oprócz aktywów stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, posiadać także dodatkowe środki własne¹⁴. Wysokość aktywów, jakie ustawowo musi posiadać każdy zakład ubezpieczeń, zależy od wielkości obliczanego co kwartał marginesu wyłacalności. Zasady jego pomiaru regulują przepisy Rozporządzenia Ministra Finansów z 28 listopada 2003 r. sprawie wyliczenia marginesu wyłacalności oraz minimalnej wysokości kapitału gwarancyjnego dla działów i grup ubezpieczeń¹⁵ (dalej: Rozporządzenie).

Formuła wyznaczania analizowanej kategorii jest złożona i różna dla zakładów ubezpieczeń na życie (dział I) oraz zakładów ubezpieczeń majątkowych i pozostałych osobowych (dział II).

W zakładach ubezpieczeń prowadzących działalność ubezpieczeniową w ramach działu II oraz w zakładach ubezpieczeń wykonujących działalność w grupie 5 w dziale I margines wyłacalności jest obliczany na bazie składki lub na bazie odszkodowań i świadczeń.

Margines wyłacalności wyznaczany na bazie składki (MW1) zależy od kwoty składki przypisanej z ubezpieczeń bezpośrednich i reasekuracji czynnej brutto lub składki zarobionej brutto z ubezpieczeń bezpośrednich i reasekuracji czynnej, w zależności, która z nich jest wyższa¹⁶, a także współczynnika reasekuracji (H) oraz określonych parametrów procentowych.

Margines wyłacalności obliczany na podstawie przeciętnej rocznej kwoty odszkodowań i świadczeń (MW2) zależy od sumy odszkodowań i świadczeń wypłaconych z ubezpieczeń bezpośrednich i reasekuracji czynnej w okresie

---

¹⁴ Zwraca na to uwagę m.in. T. Sangowski, *Ocena wyłacalności zakładów ubezpieczeń w świetle wymagań ustawowych*, w: *Finansowe i rachunkowość zakładów ubezpieczeń działu II*, red. T. Sangowski, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań, 1997, s. 14.

¹⁵ DzU nr 211, poz. 2060.

¹⁶ Przy obliczaniu marginesu wyłacalności MW1 pod uwagę brana jest wielkość składki przypisanej brutto lub zarobionej brutto w okresie 12 miesięcy kończącym się w dniu, na który jest obliczany margines wyłacalności. Dodatkowo kwotę składek pomniejsza się o podatek, jeśli jest zawarty w składce, a dane dotyczące grup ubezpieczeń 11–13 powiększa się o 50%.

porównawczym¹⁷, skorygowanych o zmianę stanu rezerw na niewypłacone odszkodowania i świadczenia, pomniejszonych ponadto o otrzymane zwroty, regresy i wszelkie odzyski. Uzależniony jest także od współczynnika reasekuracji (H) oraz określonych parametrów procentowych.

Współczynnik reasekuracji (H), uwzględniony przy obliczaniu marginesu wypłacalności, odzwierciedla stosunek odszkodowań na udziale własnym wypłaconych w ostatnich 36 miesiącach do sumy odszkodowań brutto wypłaconych w tym okresie¹⁸. Gdyby tak obliczony współczynnik reasekuracji był mniejszy niż 50%, obliczając margines wypłacalności, przyjmuje się 50%.

Formuły obliczania marginesu wypłacalności w zakładzie ubezpieczeń działu II i działu I dla grupy 5 zamieszczono w tabeli 3.

Tabela 3

Tryb ustalenia marginesu wypłacalności w zakładzie ubezpieczeń działu II oraz dla grupy 5 działu I

Margines wypłacalności na bazie składki MW1	
$G \leq P1$	$G > P1$
$MW1 = 18\% \times G \times H$	$MW1 = [18\% \times P1 + 16\% \times (G - P1)] \times H$
Margines wypłacalności na bazie przeciętnej rocznej kwoty odszkodowań i świadczeń MW2	
$J \leq P2$	$J > P2$
$MW2 = 26\% \times J \times H$	$MW2 = [26\% \times P2 + 23\% \times (J - P2)] \times H$

Objaśnienia: G – kwota składki przypisanej brutto lub zarobionej brutto, J – przeciętna roczna kwota odszkodowań i świadczeń, H – współczynnik reasekuracji, P1 – kwota składki bazowej (2010 – 57,5 mln euro), P2 – kwota odszkodowań bazowych (2010 – 40,3 mln euro).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rozporządzenia Ministra Finansów z 28 listopada 2003 r..., załącznik nr 3.

Miarą wymaganego marginesu wypłacalności jest kwota wyższa z marginesu wypłacalności obliczonego na bazie składki i na bazie odszkodowań. Zastosowanie jednej z formuł zależy od wielkości składki i odszkodowań danego zakładu

¹⁷ Okresem porównawczym może być 36 miesięcy lub 84 miesiące, wówczas suma odszkodowań i świadczeń za ten okres jest dzielona odpowiednio przez 1/3 lub 1/7.

¹⁸ Kwoty wypłaconych odszkodowań na udziale własnym i odszkodowań brutto są korygowane odpowiednio o zmianę stanu rezerw na niewypłacone odszkodowania na udziale własnym i zmianę stanu tych rezerw brutto.

w stosunku do wielkości bazowych P1 i P2 ogłaszanych i rewaloryzowanych przez organ nadzoru.

Margines wypłacalności dla zakładów ubezpieczeń na życie wyznaczany jest inaczej w przypadku ubezpieczeń niezwiązanych z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym (grupy 1, 2 i 4 działu I) oraz inaczej dla ubezpieczeń związanych z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym (grupa 3 działu I).

W ubezpieczeniach działu I dla grup 1, 2 i 4 margines wypłacalności jest sumą dwóch składników S1 i S2.

Formułę obliczania marginesu wypłacalności w zakładzie ubezpieczeń działu I dla grup 1, 2 i 4 ubezpieczeń zamieszczono w tabeli 4.

Tabela 4

Tryb ustalenia marginesu wypłacalności w zakładzie ubezpieczeń działu I dla grup 1, 2 i 4 ubezpieczeń

Margines wypłacalności dla grup 1, 2 i 4 działu I ubezpieczeń				
S1		+	S2	
B < 85%	B ≥ 85%		D < 50%	D ≥ 50%
$S1 = 4\% \times A \times 85\%$	$S1 = 4\% \times A \times B$		$S2 = W \times C \times 50\%$	$S2 = W \times C \times D$

Objaśnienia: A – rezerwa matematyczna brutto, B – stosunek procentowy rezerwy matematycznej na udziale własnym do rezerwy matematycznej brutto, C – wielkość ryzyka brutto zakładu ubezpieczeń, D – stosunek procentowy wielkości ryzyka na udziale własnym zakładu ubezpieczeń do wielkości ryzyka brutto zakładu ubezpieczeń, W – współczynnik wynoszący: 0,1% – w ubezpieczeniach na wypadek śmierci, jeżeli umowa ubezpieczenia została zawarta na okres nieprzekraczający 3 lat; 0,15% – w ubezpieczeniach na wypadek śmierci, jeżeli umowa ubezpieczenia została zawarta na okres przekraczający 3 lata, ale nieprzekraczający 5 lat; 0,3% – w pozostałych ubezpieczeniach na życie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rozporządzenia Ministra Finansów z 28 listopada 2003 r..., załącznik nr 1.

Jak wynika z tabeli 4, margines wypłacalności zależy przede wszystkim od rezerwy matematycznej brutto¹⁹, rezerwy matematycznej na udziale własnym, stosunku procentowego rezerwy matematycznej na udziale własnym do rezerwy matematycznej brutto, wielkości ryzyka zakładu ubezpieczeń brutto i na udziale własnym. Wielkość ryzyka brutto oznacza różnicę między wynikającą z umowy ubezpieczenia wartością świadczeń z tytułu śmierci a rezerwą matematyczną

¹⁹ Na rezerwę matematyczną brutto składa się suma następujących rezerw brutto: składek, na ryzyko niewygasłe, ubezpieczeń na życie, ubezpieczeń na życie, gdy ryzyko inwestycyjne ponosi ubezpieczający, z ubezpieczeń bezpośrednich i reasekuracji czynnej.

brutto, która dotyczy ryzyka śmierci oraz zobowiązań wygasających z chwilą śmierci.

W ubezpieczeniach na życie związanych z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym (grupa 3) wysokość marginesu wypłacalności zależy przede wszystkim od wielkości rezerwy matematycznej brutto, od tego, czy ryzyko inwestycyjne ponosi zakład ubezpieczeń, od stosunku procentowego rezerwy matematycznej na udziale własnym do rezerwy matematycznej brutto, od stosunku procentowego wielkości ryzyka na udziale własnym zakładu ubezpieczeń do wielkości ryzyka brutto zakładu ubezpieczeń oraz od współczynnika wartości kosztów administracyjnych dotyczących danego rodzaju ubezpieczeń. Szczegółową formułę obliczania marginesu wypłacalności dla grupy 3 w zakładzie ubezpieczeń działu I przedstawia załącznik 2 do Rozporządzenia.

Kapitał gwarancyjny (KG) jest, obok marginesu wypłacalności, podstawową kategorią wyznaczającą poziom środków własnych zakładu ubezpieczeń. Określa on minimalną wartość środków własnych, jakie musi posiadać zakład ubezpieczeń, aby kontynuować działalność ubezpieczeniową²⁰.

Kapitał gwarancyjny jest równy większej z dwu wartości:

- 1/3 marginesu wypłacalności (1/3 MW)
- minimalnej wysokości kapitału gwarancyjnego (min. KG),

a zatem:

$KG = 1/3 MW$ jeśli $1/3 MW > \text{min. KG}$ lub

$KG = \text{min. KG}$ jeśli $1/3 MW < \text{min. KG}$.

Minimalny kapitał gwarancyjny to kapitał, jaki ubezpieczyciel powinien posiadać w momencie otrzymania zezwolenia, a także w trakcie dalszego funkcjonowania.

Wymagania stawiane zakładom ubezpieczeń co do wysokości minimalnego kapitału gwarancyjnego zależą od:

- formy prawnej zakładu ubezpieczeń,
- działu ubezpieczeń,
- prowadzonych grup ubezpieczeń.

Minimalny kapitał gwarancyjny jest wyznaczany dla zakładu ubezpieczeń jako całości i nie zależy od zakresu i wielkości prowadzonej działalności ubezpieczeniowej, a także przyjętych ryzyk. Na wielkość minimalnego kapitału gwa-

---

²⁰ *Rachunkowość finansowa zakładów ubezpieczeń*, red. A. Karmańska, Difin, Warszawa 2003, s. 211.

rancyjnego nie wpływa też poziom reasekuracji biernej, z której korzysta zakład ubezpieczeń.

Wysokości minimalnego kapitału gwarancyjnego dla zakładów ubezpieczeń działających w formie spółki akcyjnej obowiązujące w latach 2004–2010 przedstawia tabela 5. W zakładach ubezpieczeń działających w formie towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych (TUW) wymagania te są o 25% niższe niż w spółkach akcyjnych.

Tabela 5

Minimalny kapitał gwarancyjny dla zakładów ubezpieczeń działających w formie spółki akcyjnej w Polsce w latach 2004–2010

Dział ubezpieczeń	Grupy ubezpieczeń	Rok	Minimalny KG w euro*
Dział I	Dla wszystkich grup ubezpieczeń	2004–2006	3 000 000
		2007–2009	3 200 000
		od 2010	3 500 000
Dział II	Zakład prowadzi działalność wyłącznie w zakresie ryzyk klasyfikowanych w grupach 1–9 i 16–18	2004–2006	2 000 000
		2007–2009	2 200 000
		od 2010	2 300 000
	Zakład prowadzi działalność w zakresie ryzyk, z których przynajmniej jedno ryzyko jest klasyfikowane w grupach 10–15	2004–2006	3 000 000
		2007–2009	3 200 000
		od 2010	3 500 000

* Minimalny kapitał gwarancyjny na dany rok jest obliczany według kursu euro z 1 stycznia.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rozporządzenia Ministra Finansów z 28 listopada 2003 r....; Ogłoszenia z 3 lipca 2006 r. i 29 września 2009 r.²¹.

Wielkości bazowe będące podstawą do określenia minimalnej wartości kapitału gwarancyjnego są rewaloryzowane w przypadku co najmniej 5-procentowego wzrostu europejskiego indeksu cen konsumpcyjnych²².

²¹ Ogłoszenie z 3 lipca 2006 r. w sprawie wysokości obowiązujących bazowych wartości kwot KG1, KG2, KG3 służących do określenia minimalnej wysokości kapitału gwarancyjnego oraz kwot T1 i T2 wykorzystywanych przy obliczeniu marginesu wypłacalności, Dz. Urz. KNUiFE 2006, nr 2, poz. 2; Ogłoszenie z 29 września 2009 r. w sprawie wysokości obowiązujących bazowych wartości kwot KG1, KG2, KG3 służących do określenia minimalnej wysokości kapitału gwarancyjnego oraz kwot T1 i T2 wykorzystywanych przy obliczeniu marginesu wypłacalności, Dz. Urz. KNF 2009, nr 5, poz. 20.

²² Rozporządzenie Ministra Finansów z 28 listopada 2003 r...., par. 2 ust. 3.

Należy zwrócić uwagę, że minimalny kapitał gwarancyjny determinuje również wielkość kapitału zakładowego. Zgodnie z prawem ubezpieczeniowym kapitał zakładowy nie może być niższy niż minimalny kapitał gwarancyjny²³, czyli:

kapitał zakładowy $\geq$ minimalny kapitał gwarancyjny.

W konsekwencji zakłady ubezpieczeń zorganizowane w formie spółki akcyjnej muszą posiadać zdecydowanie wyższy kapitał zakładowy aniżeli przewiduje to kodeks spółek handlowych, co więcej – kapitał ten jest pokrywany wyłącznie wkładem pieniężnym i podlega wpłaceniu w całości przed zarejestrowaniem zakładu w Krajowym Rejestrze Sądowym.

4. Środki własne a wypłacalność zakładu ubezpieczeń

Jak już wspomniano, warunkiem zachowania wypłacalności zakładu ubezpieczeń jest posiadanie aktywów stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych o terminie wymagalności dostosowanym do terminu wymagalności zobowiązań z zawartych umów ubezpieczenia, a także dodatkowych aktywów, nazywanych środkami własnymi.

Środki własne są to aktywa wolne od jakichkolwiek zobowiązań. Grają one rolę gwarancyjną i mogą być wykorzystane w przypadku wystąpienia niekorzystnych i nieprzewidzianych zdarzeń, a zatem stanowią swoisty bufor bezpieczeństwa dla zakładu ubezpieczeń.

Zgodnie z ustawą środki własne to aktywa pomniejszone o wartości niematerialne i prawne, akcje i udziały własne będące w posiadaniu zakładu ubezpieczeń oraz aktywa przeznaczone na pokrycie wszelkich przewidywalnych zobowiązań ubezpieczyciela, a także aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego²⁴. Z aktywów stanowiących środki własne zakładu ubezpieczeń wyłącza się także akcje i inne aktywa finansujące kapitały własne innych zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji należących do tej samej ubezpieczeniowej grupy kapitałowej i konglomeratu.

---

²³ Por. Ustawa, *op.cit.*, art. 33 ust. 1, art. 46 ust. 1.

²⁴ Por. *ibidem*, art. 148 ust.1.

Środki własne są zbliżone wartościowo do kapitału własnego (aktywów netto), gdyż składają się na nie między innymi:

- wartość opłaconego kapitału zakładowego,
- kapitał zapasowy, kapitały rezerwowe i kapitał z aktualizacji wyceny,
- niepodzielony wynik z lat ubiegłych po potrąceniu należnych dywidend,
- wynik finansowy netto po potrąceniu należnych dywidend.

W rzeczywistości procedura obliczania środków własnych jest bardziej złożona, gdyż na wniosek zakładu ubezpieczeń organ nadzoru może wyrazić zgodę na zaliczenie do środków własnych elementów niebędących kapitałami własnymi, na przykład wszelkich ukrytych rezerw, wynikających z niedoszacowania aktywów lub przeszacowania pasywów w bilansie, jeśli takie ukryte rezerwy nie mają wyjątkowego charakteru²⁵.

Porównanie posiadanych środków własnych z marginesem wypłacalności jest niezwykle ważną miarą oceny wypłacalności ubezpieczyciela.

Generalnie uznaje się, że jeśli:

- a) środki własne przekraczają trzykrotnie margines wypłacalności – sytuacja finansowa ubezpieczyciela jest bardzo dobra;
- b) środki własne przekraczają dwukrotnie margines wypłacalności – sytuacja finansowa ubezpieczyciela jest dobra;
- c) środki własne pokrywają margines wypłacalności – sytuacja finansowa ubezpieczyciela jest dostateczna;
- d) środki własne są mniejsze od marginesu wypłacalności, ale większe od wymaganego kapitału gwarancyjnego – sytuacja jest zagrożona;
- e) środki własne są mniejsze od wymaganego kapitału gwarancyjnego – sytuacja jest bardzo zła²⁶.

Przykładowe zagregowane wartości środków własnych (SW), marginesu wypłacalności (MW) oraz stosunek środków własnych do marginesu wypłacalności (SW/MW) charakteryzujące polskie zakłady ubezpieczeń za lata 2007–2009 zamieszczono w tabeli nr 6.

---

²⁵ *Ibidem*, art. 148 ust 2–2d zawiera pełen katalog wyłączeń z aktywów stanowiących środki własne zakładu ubezpieczeń zawiera, art. 148 ust. 4–6 zawiera tytuły zwiększeń środków własnych.

²⁶ Por. T. Sangowski, *Ocena wypłacalności zakładów ubezpieczeń w świetle wymagań ustawowych*, *op.cit.*, M. Marcinkowska, *Ocena działalności instytucji finansowych*, Difin, Warszawa 2007, s. 398–399; *Zarządzanie finansami w zakładach ubezpieczeń*, red. W. Ronka-Chmielowiec, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Wrocław 2004, s. 51.

Tabela 6

Środki własne a margines wypłacalności w polskich zakładach ubezpieczeń
w latach 2007–2009 [mln zł]

	31.12.07	30.06.08	31.12.08	30.06.09	30.09.09
Ogółem					
SW	29 187,44	27 481,14	31 127,05	33 901,5	36 488,81
MW	5838,70	6430,98	6853,12	6 883,08	6 933,84
SW/MW	499,90%	427,32%	454,20%	492,53%	526,24%
Dział I					
SW	10 602,36	8 452,42	10 766,46	10 845,68	12 079,73
MW	3 052,53	3 482,96	3 706,29	3 612,09	3 634,40
SW/MW	347,33%	242,68%	290,49%	300,26%	332,37%
Dział II					
SW	18 585,08	19 028,72	20 360,59	23 055,82	24 409,09
MW	2 786,17	2 948,02	3 146,83	3 270,99	3 299,44
SW/MW	667,05%	645,47%	647,02%	704,86%	739,80%

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Raportów, op.cit.*

Z zagregowanych danych o polskich zakładach ubezpieczeń zawartych w tabeli 6 wynika, że w badanym okresie:

- a) występował systematyczny wzrost wartości środków własnych (z wyjątkiem stanu na dzień 30.06.2008 roku, kiedy miało miejsce zmniejszenie środków własnych ogółem o około 6%);
- b) środki własne były większe niż margines wypłacalności²⁷;
- c) margines wypłacalności ogółem i w dziale II ubezpieczeń systematycznie wzrastał, w dziale I wystąpił niewielki spadek marginesu wypłacalności w 2009 roku w stosunku do 2008 roku;
- d) wskaźnik pokrycia marginesu wypłacalności środkami własnymi dla wszystkich zakładów ubezpieczeń w analizowanym okresie przekraczał 400%, co świadczy o bardzo dobrej sytuacji finansowej ubezpieczycieli;

²⁷ *Raporty, op.cit.* – wynika z nich, że np. na dzień 30.06.2009 r. jeden zakład ubezpieczeń (dział II) nie spełniał warunku posiadania środków własnych powyżej marginesu wypłacalności. Zdaniem KNF podjęte działania naprawcze powodują, że nie ma tu realnego zagrożenia interesów ubezpieczonych.

- e) wskaźnik pokrycia marginesu wypłacalności środkami własnymi dla zakładów ubezpieczeń działu I w 2008 roku znajdował się w przedziale 242–290%, w latach 2007 i 2009 wskaźnik ten był wyższy niż 300%, co świadczy odpowiednio o dobrej i bardzo dobrej sytuacji finansowej ubezpieczycieli;
- f) wskaźnik pokrycia marginesu wypłacalności środkami własnymi dla zakładów ubezpieczeń działu II, pomimo niewielkiego spadku w 2008 roku, zawsze przekraczał 600%, co świadczy o bardzo dobrej sytuacji finansowej ubezpieczycieli.

Przedstawione dane są zagregowane i dotyczą wszystkich zakładów ubezpieczeń. Sytuacja finansowa poszczególnych zakładów może być różna od przeciętnej. Na przykład z raportu o wypłacalności zakładów ubezpieczeń sporządzonego przez KNF na dzień 30.09.2009 roku wynika, że z 29 zakładów ubezpieczeń działu I aż 10 zakładów wykazywało wskaźnik pokrycia marginesu wypłacalności środkami własnymi w przedziale 100–200%, co oznacza, że ich sytuacja finansowa była dostateczna, w sześciu zakładach wskaźnik znajdował się w przedziale 200–300 % (sytuacja dobra), w pozostałych wskaźnik był wyższy niż 300% (sytuacja bardzo dobra). W tym samym dniu spośród 34 zakładów ubezpieczeń działu II wskaźnik pokrycia marginesu wypłacalności środkami własnymi w przedziale 100–200% wykazywało 12 zakładów (sytuacja dostateczna), 200–300% – 11 zakładów (sytuacja dobra), w pozostałych 11 zakładach wskaźnik przekroczył 300%.

Środki własne powinny być również wyższe od kapitału gwarancyjnego. W tabeli 7 zamieszczono zagregowane wartości środków własnych (SW), kapitału gwarancyjnego (KG), stosunek środków własnych do kapitału gwarancyjnego (SW/KG) dla wszystkich zakładów ubezpieczeń oraz dla zakładów działu I i działu II ubezpieczeń.

Ze zagregowanych danych o polskich zakładach ubezpieczeń zawartych w tabeli 7 wynika, że w badanym okresie:

- środki własne były większe niż kapitał gwarancyjny²⁸;
- kapitał gwarancyjny ogółem systematycznie wzrastał, a największy przyrost (o 6,55%) odnotowano na dzień 30.06 2008 roku;

---

²⁸ *Raporty, op.cit.* – sporządzane są co kwartał przez KNF, wynika z nich, że np. na dzień 30.09.2009 r. dwa zakłady ubezpieczeń wykazywały niedobór środków własnych na pokrycie kapitału gwarancyjnego. Podjęte w zakładach działania naprawcze oraz nadwyżka aktywów stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych powodują, że nie ma realnego zagrożenia interesów ubezpieczonych.

- wartość kapitału gwarancyjnego w zakładach ubezpieczeń działu I i II była zbliżona;
- wskaźnik pokrycia kapitału gwarancyjnego środkami własnymi w zakładach ubezpieczeń działu II był co najmniej dwukrotnie wyższy niż w dziale I.

Tabela 7

Środki własne a kapitał gwarancyjny w polskich zakładach ubezpieczeń w latach 2007–2009 [mln zł]

	31.12.07	30.06.08	31.12.08	30.06.09	30.09.09
Ogółem					
SW	29 187,44	27 467,32	30 808,04	33 897,91	36 469,77
KG	2 254,61	2 402,34	2 523,85	2 578,30	2 582,00
SW/KG	1 294,57%	1 143,36%	1 220,68%	1 314,74%	1 412,46%
Dział I					
SW	10 602,36	8 452,42	10 604,99	10 845,68	12 079,73
KG	1180,77	1284,79	1343,96	1 334,01	1 344,44
SW/KG	897,92%	657,88%	789,08%	813,02%	898,49%
Dział II					
SW	18 585,08	19 014,90	20 203,04	23 052,32	24 390,05
KG	1 073,84	1178,55	1 179,88	1 244,29	1 237,56
SW/KG	1 730,71%	1701,48%	1 712,29%	1852,64%	1 970,82%

Źródło: opracowanie na podstawie *Raportów, op.cit.*

Komisja nadzoru finansowego sprawdza, analizuje i ocenia między innymi, czy zakłady ubezpieczeń spełniają ustawowe wymogi kapitałowe w zakresie posiadania środków własnych w wysokości nie niższej niż margines wypłacalności i nie niższej niż kapitał gwarancyjny. Gdy wypłacalność zakładu ubezpieczeń jest zagrożona (sytuacja 4), to organ nadzoru może zobowiązać zakład ubezpieczeń do przedłożenia planu przywrócenia prawidłowych relacji finansowych. Jeśli środki własne są mniejsze od kapitału gwarancyjnego, to zakład ubezpieczeń ma obowiązek niezwłocznie poinformować o tym organ nadzoru i przedłożyć krótkoterminowy plan wypłacalności. W takiej sytuacji organ nadzoru może między innymi ograniczyć zakres działalności zakładu ubezpieczeń, zakazać wypłat z zysku, wyznaczyć termin, do którego zakład ubezpieczeń powinien poprawić

wskaźniki finansowe lub przywrócić wypłacalność, może także zażądać przedłożenia programu naprawczego²⁹.

Uwagi końcowe

Przepisy prawa ubezpieczeniowego, wprowadzając między innymi wymóg posiadania przez zakład ubezpieczeń odpowiednich aktywów na pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych o terminie wymagalności dostosowanym do terminu wymagalności zobowiązań z umów ubezpieczenia, a także dodatkowych środków własnych w wysokości nie mniejszej niż margines wypłacalności i nie mniejszej niż kapitał gwarancyjny, zwiększają bezpieczeństwo finansowe, zapewniając tym samym wypłacalność zakładu ubezpieczeń.

Z przytoczonych w opracowaniu informacji o aktywach stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, środkach własnych, marginesie wypłacalności i kapitałach gwarancyjnych wynika, że nie ma przesłanek świadczących o niewypłacalności polskich zakładów ubezpieczeń. Tylko nieliczne zakłady nie spełniały warunku posiadania środków własnych powyżej marginesu wypłacalności bądź też wykazywały niedobór środków własnych na pokrycie kapitału gwarancyjnego czy niedobór aktywów stanowiących pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych. Systematycznie przeprowadzana przez organ nadzoru kontrola i ocena sytuacji finansowej ubezpieczycieli oraz szybkie podejmowanie działań naprawczych powodują, że wymienione naruszenia prawa nie stanowią zagrożenia interesów osób ubezpieczonych.

Przedstawione regulacje ostrożnościowe, niezmiennie od wielu lat, nie uwzględniają nowych metod zarządzania ryzykiem, między innymi tego, że ubezpieczyciele są narażeni na odmienne rodzaje ryzyka, różnią się posiadanymi portfelami umów ubezpieczeniowych, zakresem reasekuracji, strukturą posiadanych lokat i sposobami zarządzania. Obecnie w UE trwają prace nad przygotowaniem ujednoczonego i kompleksowego systemu oceny wypłacalności zakładów ubezpieczeń, dostosowanego do specyfiki ryzyka każdego zakładu. System ten ma zachęcać zakłady ubezpieczeń do pomiaru różnych rodzajów ryzyka i właściwego zarządzania nimi.

---

²⁹ Por. Ustawa, *op.cit.*, art. 187 ust 2–8c.

Literatura

- Bijak W., *Praktyczne metody badania niewypłacalności zakładów ubezpieczeń*, Oficyna Wydawnicza SGH w Warszawie, Warszawa 2009.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/138/WE z 25 listopada 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Wypłacalność II), Dz. Urz. UE L 335.
- Marcinkowska M., *Ocena działalności instytucji finansowych*, Difin, Warszawa 2007.
- Ogłoszenie z 3 lipca 2006 r. w sprawie wysokości obowiązujących bazowych wartości kwot KG1, KG2, KG3 służących do określenia minimalnej wysokości kapitału gwarancyjnego oraz kwot T1 i T2 wykorzystywanych przy obliczeniu marginesu wypłacalności, Dz. Urz. Komisji Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych 2006, nr 2, poz. 2.
- Ogłoszenie z 29 września 2009 r. w sprawie wysokości obowiązujących bazowych wartości kwot KG1, KG2, KG3 służących do określenia minimalnej wysokości kapitału gwarancyjnego oraz kwot T1 i T2 wykorzystywanych przy obliczeniu marginesu wypłacalności, Dz. Urz. Komisji Nadzoru Finansowego 2009, nr 5, poz. 20.
- Rachunkowość finansowa zakładów ubezpieczeń*, red. A. Karmańska, Difin, Warszawa 2003.
- Raporty o wypłacalności zakładów ubezpieczeń*, www.knf.gov.pl.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z 15 marca 2005 r. w sprawie kwartalnych i dodatkowych rocznych sprawozdań finansowych i statystycznych zakładów ubezpieczeń, DzU, nr 51, poz. 465, z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z 4 grudnia 2003 r. w sprawie sposobu ustalenia środków własnych zakładów ubezpieczeń powiązanych, DzU, nr 217, poz. 2129.
- Rozporządzenia Ministra Finansów z 28 listopada 2003 r. sprawie wyliczenia marginesu wypłacalności oraz minimalnej wysokości kapitału gwarancyjnego dla działów i grup ubezpieczeń, DzU, nr 211, poz. 2060.
- Sangowski T., *Ocena wypłacalności zakładów ubezpieczeń w świetle wymagań ustawowych*, w: *Finanse i rachunkowość ubezpieczeń działu II*, red. T. Sangowski, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań 1997.
- Ustawa z 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej, DzU, nr 124, poz. 1151, z późn. zm.

Zarządzanie finansami w zakładach ubezpieczeń, red. W. Ronka-Chmielowiec, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Wrocław 2004.

*dr Maria Kiedrowska
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Wydział Zarządzania
Katedra Rachunkowości
al. Niepodległości 10, 61-875 Poznań
maria.kiedrowska@ue.poznan.pl*

**SOLVENCY OF AN INSURANCE COMPANY
IN THE LIGHT OF INSURANCE LAW**

Summary

The paper is devoted to the financial and capital requirements imposed on insurance companies in order to maintain their current and future solvency. The author presents the essence and methods of determining the guarantee fund, required and available solvency margins as well as assets covering technical provisions.

Translated by Maria Kiedrowska